

Sygn. akt II UK 43/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 czerwca 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Roman Kuczyński (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

SSN Romualda Spyt

w sprawie z wniosku A. G.

przeciwko Biuru Emerytalnemu Służby Więziennej

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Spółecznych i Spraw Publicznych w dniu 9 czerwca 2010 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 22 września 2009 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny zaskarżonym wyrokiem nie uwzględnił apelacji A. G. od wyroku Sądu Okręgowego z 19 lutego 2009 r. w zakresie odmawiającym mu prawa do emerytury z tytułu służby więziennej z braku 15 lat służby, zgodnie z art. 12 ustawy z 18 lutego 1994 r. o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji

Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. 2004 r. Nr 8, poz. 67 ze zm.), dalej powoływanej jak „ustawa o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy”. Sąd Apelacyjny za prawidłowe uznał wyliczenie pozwanego Biura Emerytalnego Służby Więziennej wskazujące, że wnioskodawca ma 14 lat, 11 miesięcy i 5 dni służby więziennej. Do okresu służby wymaganej do emerytury nie mógł być zaliczony okres zastępczej służby poborowych, którą wnioskodawca odbywał od 28 sierpnia 1986 r. do 16 marca 1988 r. Sąd Apelacyjny podzielił w pełni takie ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i ich ocenę prawną. Niesporne było, że wnioskodawca odbywał zastępczą służbę wojskową w Wojskowej Szkole Inżynieryjnej w W. Był gospodarzem obiektu i między innymi nadzorował sprzęt sportowy. Sąd Okręgowy uznał, że decyzja odmawiająca prawa do emerytury była prawidłowa. Brakującego do 15-letniego okresu służby zgodnie z art. 12 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy nie mógł uzupełnić okres zastępczej służby wojskowej (nawet gdy wnioskodawca jako odpowiedzialny za sprzęt sportowy był z kadetami na poligonie w Wędrzynie od 28 czerwca do 23 lipca 1987 r.), gdyż zgodnie z art. 13 ust. 1 pkt 2 tej ustawy jako równorzędną ze służbą można zaliczyć służbę wojskową, ale jedynie uwzględnianą przy ustalaniu emerytury wojskowej. Zgodnie z art. 55 ustawy z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony RP (Dz.U. 2004 r. Nr 241, poz. 2416), dalej powoływanej jako „ustawa o powszechnym obowiązku obrony”, obowiązek służby wojskowej polegał na: 1) odbywaniu zasadniczej służby wojskowej przez poborowych; 2) odbywaniu zajęć wojskowych oraz przeszkolenia wojskowego przez studentów i absolwentów szkół wyższych; 3) odbywaniu ćwiczeń wojskowych oraz okresowej służby wojskowej przez żołnierzy rezerwy; 4) pełnieniu czynnej służby wojskowej w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny przez poborowych i żołnierzy rezerwy. Okresu zastępczej służby wojskowej nie uwzględnia się do emerytury wojskowej, gdyż zgodnie z art. 12 ustawy z 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin (Dz.U. 2004 r. Nr 8, poz. 66), dalej powoływanej jako ustawa „o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych”, emerytura wojskowa przysługuje żołnierzowi zwolnionemu

z zawodowej służby wojskowej, który posiada 15 lat służby wojskowej. Okres przebywania na poligonie, gdzie wnioskodawca nie odbywał przeszkolenia wojskowego oraz ćwiczeń wojskowych, lecz był odpowiedzialny za sprzęt szkoleniowy, nie może być uznany za równorzędny ze służbą wojskową.

Skarga kasacyjna zarzuciła:

1) naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię wyrażającą się w tym, że Sąd pierwszej instancji z naruszeniem art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy w związku z art. 69 pkt 1 i 4 ustawy o Policji przyjął, iż okres pełnienia przez ubezpieczonego zastępczej służby poborowych nie podlega wliczeniu do stażu emerytalnego uprawniającego do emerytury policyjnej wobec przepisu art. 55 ust. 1 pkt 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony, w sytuacji gdy przepis art. 64 ust. 1 pkt 1 tej ustawy w brzmieniu obowiązującym w okresie odbywania przez ubezpieczonego „zastępczej służby poborowych” określonej w jej art. 4 ust. 2 przed nowelizacją ustawą z 13 lipca 1988 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony nie daje podstaw do takiej interwencji skoro zastępcza służba poborowych była spełnieniem ustawowego obowiązku „odbycia zasadniczej służby wojskowej” przez poborowych określonego w art. 64 ust. 1 pkt 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony realizowanego w trybie powołania i odpowiadającego definicji żołnierza w czynnej służbie wojskowej, który odbywa zasadniczą służbę wojskową w rozumieniu art. 67 pkt 1 lit. a ustawy o powszechnym obowiązku obrony, a okres pełnienia tej służby jest co do zakresu pojęciowego tożsamy z definicją „służby wojskowej”, o której stanowi przepis art. 12 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych;

2) naruszenie przepisów postępowania, gdyż uzasadnienie Sądu drugiej instancji nie odpowiada wymaganiam z art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., albowiem brak jest w nim elementów wskazujących na samodzielnie ustaloną przez ten Sąd podstawę faktyczną i prawną rozstrzygnięcia, a samo deklaratywne potwierdzenie w uzasadnieniu orzeczenia o podzieleniu ustaleń Sądu pierwszej instancji nie czyni zadość powinności sądu odwoławczego w zakresie możliwości kontroli tego orzeczenia, gdyż Sąd drugiej instancji nie uzasadnił dlaczego w świetle okoliczności faktyczno-prawnych nie uznał czasookresu od 28 sierpnia 1986 r. do 16 marca 1988 r. jako pełnienia przez ubezpieczonego zastępczej służby

poborowych, a w tym przedziale czasowym także okresu pełnienia zastępczej służby poborowych w okresie pobytu na poligonie jako okresu podlegającego zaliczeniu na poczet wysługi emerytalnej funkcjonariusza służby więziennej. Skarżący wniósł o uchylenie wyroków i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w pierwszej instancji ewentualnie o uchylenie wyroku i orzeczenie o uprawnieniach skarżącego do emerytury.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw i dlatego została oddalona.

I. Zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. nie uzasadnia uwzględnienia wniosków skargi. Skarżący nie zarzuca naruszenia przepisów art. 378 § 1 k.p.c. ani art. 382 k.p.c. (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Uzasadnienie wyroku sporządza się po rozstrzygnięciu sprawy, stąd w orzecznictwie przyjmuje się że choćby z tej przyczyny naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. nie może mieć wpływu na wynik sprawy. Przy niespornym stanie faktycznym o wyniku sprawy decydowało prawo materialne, a w szczególności kwestia czy zastępcza służba poborowych jest służbą wojskową uwzględnianą przy ustalaniu prawa do emerytury funkcjonariusza służby więziennej. Choć lakonicznie, to jednak stanowisko zaskarżonego wyroku w tym zakresie jest wystarczająco jasne, nawet Sąd Apelacyjny poprzestał na potwierdzeniu ustaleń i ocen prawnych Sądu Okręgowego. Te zaś odwołują się do określonej wykładni i zastosowania prawa z wnioskami przeciwnymi do racji skarżącego, czyli, że zastępcza służba poborowych nie stanowiła służby wojskowej uwzględnianej do służby od której zależy prawo do emerytury funkcjonariusza służby więziennej.

Niespornym jest, iż po stwierdzeniu u skarżącego niezdolności do służby więziennej przyznano mu rentę i odmówiono - po różnych ocenach proceduralnych, których skarga nie obejmuje - prawa do emerytury z tytułu tej służby. Emerytura ta wymaga 15 lat służby a uznano 14 lat, 11 miesięcy oraz 5 dni i skarżący żądał zaliczenia do niej również okresu zastępczej służby poborowych od 28 sierpnia 1986 r. do 16 marca 1988 r., zwłaszcza okres pobytu na poligonie w Wędrzynie od 28 czerwca do 23 lipca 1987 r. Ustalono również, że zastępczą służbą wojskową skarżący odbywał w Wojskowej Szkole Inżynieryjnej i pełnił obowiązki gospodarza obiektu, nadzorował między innymi sprzęt sportowy. Na poligon został wysłany

wraz z kadetami szkoły jako osoba odpowiedzialna za sprzęt sportowy, był skoszarowany i podlegał rozkazom przełożonych, nie uczestniczył jednak w ćwiczeniach wojskowych.

II. 1. W podstawie materialnej skargi (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) skumulowano wiele przepisów, które w istocie dotyczą zasadniczej w sprawie kwestii czy okres zastępczej służby poborowych może być uznany za służbę wojskową, od której zależy prawo do emerytury funkcjonariusza służby więziennej. Skarżący przyjmuje, że zastępcza służba poborowych realizowała ustawowy obowiązek służby wojskowej i dlatego powinna być uwzględniona jako okres służby do żądanej emerytury. Stanowisko to nie jest uzasadnione. Wstępnie należy odwołać się do regulacji podstawowych, które jasno wskazują, że zastępcza służba poborowych czy obecnie służba zastępcza nigdy nie były służbą wojskową. W okresie pełnienia przez skarżącego zastępczej służby poborowych służba ta była wyraźnie uregulowana w ustawie o powszechnym obowiązku obrony jako odrębna od służby wojskowej, której z określonych przyczyn nie mógł odbywać poborowy i dlatego na jego prośbę mógł być przeznaczony do pełnienia zastępczej służby (dział V ustawy o powszechnym obowiązku obrony w ówczesnym brzmieniu - art. 140 i nast.). Później ustawa ta dalej podtrzymywała taką samą odrębność służby zastępczej od służby wojskowej (dział VI), aż do uregulowania jej w samodzielnej ustawie z 28 listopada 2003 r. o służbie zastępczej. Konstytucja (przyjęta w 1997 r.) potwierdziła jedynie, że służba zastępcza nie jest służbą wojskową (art. 85). Odbiciem tego podziału, jest również przepis art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS stanowiący, że okresami składkowymi są okresy czynnej służby wojskowej w Wojsku Polskim lub okresy jej równorzędne albo okresy zastępczych form tej służby. Ten właśnie przepis powszechnej ustawy emerytalnej wyraźnie rozróżnia czynną służbę wojskową w Wojsku Polskim lub okresy jej równorzędne oraz okresy zastępczych form tej służby, mimo, że wszystkie te okresy są okresami składkowymi. Wytlumaczenie tego rozróżnienia wynika z braku tożsamości służby wojskowej i służby zastępczej. Dalej z tego samego przepisu wynika, że prócz służby wojskowej są okresy jej równorzędnie albo okresy zastępczych form tej służby, których nie zalicza się nie tylko do służby

wojskowej ale nawet do okresów jej równorzędnych (spójnik „albo” wskazuje na alternatywę rozłączną).

Przy wskazanej odrębności służby zastępczej i służby wojskowej pytanie o to, czy jest możliwe kwalifikowanie służby zastępczej jako służby wojskowej na gruncie ustawy emerytalnej wnioskodawcy, czyli ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, łatwo znajduje odpowiedź i jest ona negatywna już tylko na podstawie wykładni literalnej.

Funkcjonariuszowi służby więziennej przysługuje emerytura po 15 latach takiej służby (art. 12 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy). Jako równorzędną z tą służbą traktuje się służbę wojskową uwzględnianą przy ustalaniu prawa do emerytury wojskowej (art. 13 ust. 1 pkt 2 tej ustawy). Prowadzi to do przepisu art. 12 ustawy z 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych, zgodnie z którym żołnierzowi zawodowemu zwolnionemu z zawodowej służby wojskowej przysługuje emerytura wojskowa, jeśli posiada 15 lat służby wojskowej w Wojsku Polskim. Od razu zauważalna jest więc korelacja tego przepisu z art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, uzasadniająca stwierdzenie, że wskazane lata służby wojskowej w Wojsku Polskim to czynna służba wojskowa w Wojsku Polskim, a zatem zachodzi tu nawiązanie do pierwszego członu alternatywy z art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. W konsekwencji zaliczane funkcjonariuszowi służby więziennej jako równorzędne okresy służby wojskowej uwzględniane przy ustalaniu prawa do emerytury wojskowej -wobec treści art. 12 ustawy o z 1993 r o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych - nie obejmują okresów zastępczych form tej służby (drugi człon alternatywy z art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z art. 13 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy i art. 12 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych).

Skarga argumentuje, że inaczej jednak było w stanie prawnym obowiązującym w okresie pełnienia zastępczej służby poborowych przez skarżącego i wskazuje na ówczesne brzmienie art. 4 ust. 2 i art. 64 ust. 1 pkt 1 ustawy o powszechnym obowiązku obrony. Wbrew skardze przepisy te nie potwierdzają takiego założenia, gdyż jednocześnie stanowią, że zastępcza służba poborowych nie była służbą wojskową, choć stanowiła formę realizacji powszechnego obowiązku obrony.

Przepis art. 64 tej ustawy o treści obowiązującej w okresie pełnienia przez skarżącego zastępczej służby poborowych stanowił, że obowiązek służby wojskowej polegał na odbywaniu zasadniczej służby wojskowej przez poborowych. W ramach obowiązku służby wojskowej poborowi - zamiast zasadniczej służby wojskowej- mogli być przeznaczeni do odbycia zastępczej służby poborowych i służba ta miała na celu uczestnictwo poborowych w „coraz pełniejszym urzeczywistnianiu ochrony zdrowia obywateli i rozwoju form opieki społecznej, w racjonalnym kształtowaniu środowiska naturalnego oraz w realizacji przedsięwzięć obrony cywilnej służących ochronie ludności, dóbr materialnych i dóbr kulturalnych narodu”. Zatem z samego przepisu wynika, iż także w okresie pełnienia przez skarżącego zastępczej służby poborowych ustawa odróżniała i wyraźnie stanowiła, że zastępcza służba poborowych była „zamiast” zasadniczej służby wojskowej i jej celem nie było pełnie służby wojskowej lecz uczestnictwo poborowego w różnych sferach działalności, jednak w oderwaniu od pełnienia służby wojskowej. W tym znaczeniu nie ma tożsamości służby wojskowej i zastępczej służby poborowych. Nieuprawniona jest więc wykładnia przyjęta w skardze, że „zastępcza służba poborowych była spełnieniem ustawowego obowiązku odbycia zasadniczej służby wojskowej”. Przepis art. 64 ust. 2 ustawy używał słowa „zamiast” (W ramach obowiązku służby wojskowej poborowi - zamiast zasadniczej służby wojskowej - mogą być przeznaczeni do odbycia zastępczej służby poborowych). Wraz „zamiast” oznacza, że coś jest przez coś zastąpione - zwykle z uwydatnieniem kontrastu, sprzeczności z tym, co być powinno, czego można by się spodziewać, oczekiwać: np. wałęsał się zamiast pracować - tak Słownik języka polskiego, PWN W-wa 1996 r. Uprawnione jest zatem stwierdzenie, że wykładnia literalna przepisu przeczy wnioskowi skargi, że zastępcza służba poborowych była służbą wojskową. Skarżący realizował powszechny obowiązek służby wojskowej jednak nie pełnił służby wojskową.

Również obecnie służba zastępcza jest formą realizacji powszechnego obowiązku obrony, jednak nie jest służbą wojskową (ustawa o powszechnym obowiązku obrony i ustawa o zastępczej służbie wojskowej). Odbywający zastępczą służbę poborowych nie był żołnierzem w czynnej służbie wojskowej i nie pełnił zasadniczej służby wojskowej w rozumieniu art. 67 pkt 1 lit a ustawy o powszechnym obowiązku

obrony (w wersji aktualnej dla okresu, w którym skarżący pełnił zastępczą służbę poborowych), co wyklucza założenie, że zastępcza służba poborowych była służbą wojskową w rozumieniu art. 12 ustawy z 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin. Skarżący nie pełnił zatem służby wojskowej, tak jak żołnierz w czynnej służbie wojskowej odbywający zasadniczą służbę wojskową. Gdyby było inaczej to zbędna byłaby regulacji powołana w skardze o możliwości skoszarowania, szkolenia obronnego oraz wezwania poborowych do służby zastępczej (art. 141 ust. 2 i 3, art. 142 ust. 1, art. 143 ust. 1 i 2 ustawy o powszechnym obowiązku obrony). Nie są však kwestionowane ustalenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), że skarżący nie był żołnierzem odbywającym zasadniczą służbę wojskową lecz pełnił obowiązki tzw. gospodarza obiektu. Pobyt na poligonie w Wędrzynie również nie zmienił statusu skarżącego, gdyż nie pełnił tam służby takiej jako żołnierz czynnej służby wojskowej.

Skarga zbudowana jest na argumentacji, że znaczenie ma prawo z chwili odbywania przez skarżącego zastępczej służby poborowych, jako że wówczas służba ta realizowała obowiązek służby wojskowej, czyli była z nią tożsama. Innymi słowy to co było poprzednio nie odpowiada służbie zastępczej w obecnej regulacji. Gdyby taki podział był zasadny to należałoby uchwycić jego datę graniczną, a tej nie można stwierdzić, gdyż przepis art. 85 Konstytucji takiej zmiany nie wprowadził, lecz potwierdził jedynie dotychczasową odrębność służby wojskowej i służby zastępczej. Z tą chwilą (przyjęcia Konstytucji) nie nastąpiła też miana ustawy o powszechnym obowiązku obrony (rozdziału VI - Służba zastępcza). Od początku regulacji o zastąpieniu zasadniczej służby wojskowej służbą zastępczą było jasne, że zastępcza służba poborowych nie była służbą wojskową, gdyż była „zamiast” niej. To, że w ten sposób realizowany był obowiązek służby wojskowej a później powszechny obowiązek obrony, nie znaczy że zastępcza służba poborach i później służba zastępcza były służbą wojskową.

Powyższą wykładnię, która w istocie może być tylko wtórna do samej regulacji wynikającej z przepisu art. 85 Konstytucji, można uzupełnić poprzez wskazanie na racje funkcjonalne. Wszak chodzi o emeryturę za szczególną służbę i w tzw. niższym wieku emerytalnym, zatem odpowiednio do przesłanek emerytury za pracę w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (por. rozporządzenie z

2 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze), należałoby również w podstawie prawa do emerytury funkcjonariusza służby więziennej za równorzędną z tą służbą ujmować tylko służbę wojskową, a nie jej zastępcze formy, które uprzednio nie były (art. 64 ust. 3 ustawy o powszechnym obowiązku obrony) i obecnie (art. 2 ustawy z 28 listopada 2003 r. o służbie zastępczej) nie polegają na pełnieniu służby wojskowej.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji, stosownie do art. 398¹⁴ k.p.c.